

S. 164–167.

9. Materyaly o vedeny deloproizvodstva. 1930 h. – TSDAVO Ukrayiny. – F.4508. – Op.1. – Spr.38. – 169 ark.

10. Materyaly spravochnoho kharaktera. Ukrtsentrarkhyv. 1923 h. – TSDAVO Ukrayiny. – F.14. – Op.1. – Spr.82. – 22 ark.

11. Obizhnyky ta instruktsiyi TSAU USRR; 9 sichnya – 26 hrudnya 1928 r. – TSDAVO Ukrayiny. – F.14. – Op.1. – Spr.646. – 213 ark.

12. Perelik postanov Radyanskoho Uryadu, nadrukovanykh v hazeti “Proletariy”. Lypen 1920 – zhovten’ 1923r.r. – TSDAVO Ukrayiny. – F.1. – Op.1. – Spr.78. – 48 ark.

13. Protokol zasedannya sektsiyi “Arkhivnavstvo ta dilovodstvo” II-yi respublikanskoj nauko- teoretychnoy konferentsiyi. 2–3 lypnya 1965 r. – TSDAVO Ukrayiny. – F.14. – Op.2. – Spr.1839. – 176 ark.

14. Protokoly zasedany VUKOPYSA y unstruktsyya 10 yanvarya 1921 – 10 avhusta 1921 h. – TSDAVO Ukrayiny. – F.14. – Op.1. – Spr.23. – 20 ark.

15. Sbornyk zakonodatelnykh aktov po deloproizvodstvu (1917–1970): ucheb. posob. / pod red. YA. Z. Lyvshytsa. – M.: MNYAY, 1973. – 157 s.

16. Tematychno-ekspozytsiynny plan postiyno diyuchoy vystavky dosyahnen i peredovoho dosvidu Respublikanskoho orhanizatsiyno-metodychnoho kabinetu po dilovodstvu. – TSDAVO Ukrayiny. – F.14. – Op.2. – Spr.3246. – 150 ark.

17. Trudy Vseukraynskoho ynstytuta truda. Vyp. 1. – KH.: Put prosveshchenyya, 1923. – 203 s.

Sokur L. A., Candidate of Historical Sciences, Acting Associate Professor of Book Science and scientific preparation, Kanev Humanities Institute UDPU named Paul Tychna (Ukraine, Kanev), ludvik2007@yandex.ru

The state policy USSR in the office–work sphere in the period of the Bolshevik authority (1918–1920–s)

The question of formation of state policy and realization of state policy in the office–work sphere in the period of the Bolshevik authority formation (1918–1920–s.) is examined in this article; the achievements and drawbacks in this sphere were determined. Founded that from the moment when soviet authorities were declared on the territory of the Ukrainian Soviet Socialist Republic the Bolshevik Regime did an active attempts to establish the soviet model of state policy in the office–work sphere by the model of the Russian Socialist Federal Soviet Republic. But inconsistency the Bolshevik authorities led to the episodic approach in formic the state policy and then to fall of the Bolshevik authority and consequently necessity involving the policy of Ukrainization what for some time let to introduce the national elements in the office–work sphere, besides translating it into the Ukrainian language and involving of local staff.

Keywords: the state policy, the office–work sphere, Bolshevik–Soviet authority, the Unification, standardization, the policy of Ukrainization, the national model of the office–work sphere.

Сокур Л. А., кандидат исторических наук, и.о. доцента кафедры книговедения и общенаучной подготовки, Каневский гуманитарный институт УДПУ им. Павла Тычины (Украина, Канев), ludvik2007@yandex.ru

Государственная политика УСРР в сфере делопроизводства в период становления большевистской власти (1918–1920–е гг.)

Рассмотрен вопрос формирования и реализации государственной политики в сфере делопроизводства в период становления большевистского режима (1918–1920–е гг.); обозначено достижения и просчеты в этой сфере. Выяснено, что с момента провозглашения советской власти на территории УСРР, большевистский режим делал активные попытки внедрения советской модели государственной политики в сфере делопроизводства, за примером РСФРР. Однако, непоследовательность большевистской власти привела к эпизодическому подходу в формировании государственной политики, а вскоре – к падению авторитета и, как следствие, необходимости внедрения политики “украинизации”, что на некоторое время разрешило ввести национальные элементы в сфере делопроизводства, в частности, перевод его на украинский язык и привлечение местных кадров.

Ключевые слова: государственная политика, сфера делопроизводства, большевистско–советская власть, унификация, стандартизация, политика “украинизации”, национальная модель делопроизводства.

* * *

УДК 94(477)“1923–1925”

Соляр І.
здобувач, Інститут українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України
(Україна, Львів), oleg-muravskiy@ukr.net

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНО–ТРУДОВОЇ ПАРТІЇ (1923–1925 РР.)

Розглянуто зовнішньополітичні орієнтації провідної української політичної сили національно–державницького табору Західної України – Української народно–трудої партії (УНТП) у першій половині 1920–х рр. Особливу увагу акцентовано на ставленні партії до політичної системи Другої Речі Посполитої та політичних подіях, що відбувалися в Союзі Радянських Соціалістичних Республік (СРСР). Відзначено, що партія не визнавала Версальської системи договорів про розчленування українських земель між СРСР, Польщею, Румунією, Чехословаччиною, ухвали Ризького мирного договору 1921 р. між Польщею і Російською соціалістичною федеративною радянською республікою (РСФРР) і Українською соціалістичною радянською республікою (УСРР), рішення Ради послів держав Антанти від 15 березня 1923 р. Невизнання цих міжнародних актів – вихідні пункти зовнішньополітичної платформи УНТП.

Ключові слова: УНТП, УСРР, Польща, з'їзд, політична програма.

Новий міжнародно–правовий статус Східної Галичини після 14 березня 1923 року поглибив суперечності у національно–державницькому таборі Західної України. Найвиразніше ці процеси проявились в Українській народно–трудої партії (УНТП). На засіданнях Народного комітету партії (березень–травень 1923 року), а також на сторінках преси розгорнулася жвава дискусія щодо подальшої зовнішньополітичної тактики партії [1, арк. 12].

Українські та польські історики в останні два десятиліття неодноразово звертали свої погляди на різноманітні аспекти в діяльності народно–трудої партії у першій половині 1920–х рр., проте не акцентували уваги на особливостях її зовнішньополітичної стратегії, що актуалізує розвідку. Її джерельну основу становлять архівні матеріали, спогади сучасників подій, матеріали української та польської періодичної преси. Основна мета статті – визначити особливості зовнішньополітичного курсу УНТП у контексті суспільно–політичних процесів Другої Речі Посполитої.

Першу апробацію нова політична лінія УНТП отримала на засіданні Народного комітету 19 квітня 1923 року. В.Охримович, виступаючи з рефератом про лінію УНТП, наголосив на таких основних моментах: 1) “занадто переоцінюється одноцілий фронт [...] Ми уважам тактику не як засіб до цілі, тільки як спосіб психологічної сугестії”; 2) “[слід] в нашій тактиці числити на найгіршу евентуальність”; 3) “тактика публичної явної, легальної боротьби. Засоби легальної боротьби можуть бути різні – парламентарні і позапарламентарні” [1, арк. 23]. Обговорення реферату засвідчило, що з багатьох питань тактики керівництва УНТП не було одностайним.

15 березня 1923 року після ухвали Ради Амбасадорів ідею автономії Західної України УНТП розглядала як тактичний засіб. На з'їзді УНТП, що відбувся у травні 1923 року, майбутній голова УНТП В.Охримович запропонував змінити “нашу дотеперішню тактику [екзильного уряду ЗУНР – І.С.]”. На його думку, потрібно було б “використати найповніше”, тому “слід домогатися повної територіальної автономії для всіх українських земель під владою Польщі” [2, с. 1].

У підсумковій резолюції з'їзду відзначено: “В теперішніх політичних умовах Народний з'їзд стоїть за об'єднання всіх українських земель, що найшлися під владою Польщі, себто Східної Галичини, Лемківщини, Волині, Холщини, Полісся і Підляшшя в одноцілну правно–політичну одиницю в повноті політичних прав української нації на своїй землі; натомість Народний з'їзд рішучо протестує проти т.зв. воєвідської автономії” [3, с. 1].

Реакція політичних сил, зокрема Закордонної групи УНТП, була агресивно–критичною: НК УНТП звинувачено в “народній зраді”, у зреченні найвишого національного ідеалу”, оскільки “той, хто ставить менше домагання, той зрікається більшого, бо хто змагає до ближчої цілі, той резигнує з дальшої мети” [4, с. 1]. У відповідь В. Охримович у статті “За автономію” заявив: “Одначе рівночасно з національно–територіальною автономією ми ухвалили й опублікували резолюції й енуціяції, які виключають таку інтерпретацію, бо ми заявили ясно й недвозначно, що ближчу ціль уважаємо дорогою до досягнення остаточної мети, до якої змагаємо і якої ніколи не зречемося. Думаю, що для людей доброї волі се повинно вповні вистарчити для опрокинення такого закиду” [4, с. 1].

Резолюція Народного з'їзду УНТП (травень 1923 року) про автономію спричинила розкол не тільки у самій партії, а й у національно–державницькому таборі Західної України. Під тиском Незалежної групи УНТП (перебувала під впливом Є.Петрушевича і Закордонної групи УНТП), інших політичних партій національно–державницького табору Західної України, цю резолюцію було анульовано квітневим 1924 року з'їздом УНТП [5, с. 35–39].

Інша важлива тогочасна проблема – ставлення націонал–трудовиків до УСРР. Негативно ставлячись до радянської влади в Україні і орієнтуючись передусім на власні сили, УНТП водночас наполягала: “Мусимо орієнтуватись на наш національний центр, на Київ”. Є.Петрушевич в цей період був готовий співпрацювати з будь–якою зовнішньою силою, яка б могла допомогти визволити Галичину від поляків. Його радянофільську орієнтацію підтримала закордонна група Української народно–трудової партії, яка у зверненні до Народного комітету УНТП від 20 квітня 1923 року визначила своєю політичною орієнтацією Схід, хоча й не відкидала “власних сил народу і чужої, західної допомоги. Щоправда, на той час поклататися можна було на співпрацю тільки з Литвою, Білорусією, Німеччиною; і як припускали, була можливість отримати допомогу від Англії, якщо б остання уклала угоди із Совітами” [6, арк. 75].

15 червня 1923 року Загальна конференція ЗГ УНТП не погодилася із рішенням Народного з'їзду УНТП, особливо щодо територіальної автономії західноукраїнських земель, і закликала тих членів Української народної трудової партії, вірних національно–державницькій партійній ідеології, підтримати заходи для переведення в організаційній партійній формі політично–державницьку програму партії [7, арк. 99].

Значна частина ЗГ УНТП увійшла до складу Комітету оборони західноукраїнських земель (КОЗУЗ),

що намагався консолідувати політичний табір Західної України та еміграції. У своїх резолюціях “Про т.зв. “Всеукраїнський фронт” і “Всеукраїнський центр” він відхилив ідею “всеукраїнського фронту”. Підставою пропозиції стало передусім визнання державності на Наддніпрянщині та гіркий досвід короткотривалого існування Всеукраїнської національної ради 1921 року у Відні, що розпалася через непорозуміння з наддніпрянськими політичними силами.

Натомість 1–3 листопада 1923 року у Відні відбулася тільки політична конференція західноукраїнської еміграції, у якій узяло участь 40 учасників – “представників політично–активної старшої інтелігенції, академічної молоді і військової еміграції народницько–трудового, радикального і соціал–демократичного напрямків” [8, арк. 18]. Ухвалено три резолюції “Про державні основи визвольної боротьби”, “Про міжнародне положення”, “Про практичні завдання визвольної боротьби” й обрано гасло національно–визвольної боротьби – “відірвання західно–українських земель від заборчих держав і їх злука з Великою Україною, без огляду на її державний устрій” [8, арк. 18]. Створення єдиного західноукраїнського революційного центру доручено КОЗУЗ.

На противагу автономістам утворилася Незалежна група УНТП – союзниця ЗГ УНТП, яка активно втягнулася у дискусію з Народним Комітетом УНТП, виступаючи за перегляд програми і тактики партії. Тиск Незалежної групи на лідерів автономістів призвів до того, що у грудні 1923 року голова партії Володимир Охримович узагалі відмовився від керівництва. До управи партії увійшли незалежники о. Олександр Стефанович, Павло Евин, д–р. Степан Біляк [9, с. 1]. У програмі, яка складалася з семи розділів, члени Незалежної групи наголосили: “УНТП стоїть на становищі Соборної Української Самостійної держави” [10, арк. 104] та визначили її основою політичного курсу партії.

Пішовши на компроміс, 21 квітня 1924 року з'їзд трудовиків, як уже зазначалося, скасував своєю автономістську резолюцію, підкресливши тим самим державницьку платформу партії. Щодо радянської України, то – на відміну від радикалів, – з'їзд із задоволенням констатував “великі поступи українського народу Наддніпрянщини в напрямі розбудови свого національно–державного життя” і висловив переконання “в рішачучу волю золотоверхого Києва відносно долі пошматованих кордонами українських земель” [11, арк. 13в].

На консолідаційні процеси в національно–державницькому таборі вплинули суспільно–політичні події в Радянській Україні. Українізаційні процеси на Наддніпрянщині спричинили поширення серед значної частини західноукраїнського суспільства та української еміграції радянофільських настроїв [12, с. 16].

Упродовж 1923–1925 рр. у західноукраїнському суспільстві тривала дискусія щодо шляхів розв'язання українського питання. Серед важливим питань – оцінка процесів у радянській Україні. Беручи участь у дискусії, Ф.Федорців уважав, що на Сході існує українська держава, хоча “своїм ладом, устроєм, правовими нормами, становищем в СРСР, вона не підходить до

розуміння державного твору, яке є уосноване нашими правно–державними поняттями” [13, с. 1].

Ф.Федорців побачив на Наддніпрянщині 1923–1925 рр. глибокі зміни, адже у боротьбі з московським центром Радянська Україна дедалі більше розбудовувала й утверджувала свою державність. Було закладено основи українського шкільництва, уже в попередній період почала розвиватися українська культура, однак політична влада була зосереджена в руках КП(б)У, чужої українцеві. 1925 року влада російської комуністичної партії на Україні захиталася. У неї влився національно–український комуністичний елемент з УКП, тому українські комуністи здобули безпосередній вплив на уряд Радянської України. Як наслідок, – українізація перестала бути просто формальною. Об’єднання УКП із КП(б)У та перевага українського елемента в офіційній, правлячій партії не лише зупинила штучну русифікацію, а й перетворила радянський уряд України в самостійний чинник української національної політики. Окрім цього українізація охопила урядову партію, яка постановила українізуватися до 1 січня 1926 року [13, с. 1].

Майбутній голова УНДО Д.Левицький у статті “Ще про наше становище до Радянської України” на початку 1925 року стверджував: “На Радянській Україні росте, міцніє і розвивається українська національна ідея, і разом зі зростом цієї ідеї – чужі рямці фіктивної української державності наповнюються рідним змістом справжньої державності. І цей факт є рішучим для нас, як українських націоналістів, на скристалізування нашого відношення до Радянської України” [14, с. 1–2].

У період створення УНДО радянські сили домоглися внесення до платформи новоствореної партії компромісної позиції щодо Радянської України: “Хоча сучасний устрій Радянської України не покривається з ідеологією УНДО, все ж уважаємо Радянську Україну етапом до Соборної Незалежної Української Держави, яка зреалізується під прапором свідомих мас усього українського народу” [15, с. 5]. Окрім цього, у преамбулі політичної платформи йшлося про те, що всі суб’єкти об’єднання зливаються в єдину партію, визнають організаційні засади Української народної трудової партії та пристосовують свої програми, тактику і організаційні статuti до сучасних політичних умовин [15, с. 5].

Стратегічною метою УНДО проголошено національну єдність усього українського народу, який “змагає до здобуття Соборної Незалежної Української Держави на всіх українських землях”, підкреслено споконвічний український національний характер Східної Галичини, Холмщини, Підляшшя, Волині, Полісся. У зв’язку із цим УНДО ставило завдання – домогтися політичної консолідації сил і створити єдиний національний фронт.

Розроблена платформа засвідчила різко опозиційне ставлення УНДО до польської окупаційної адміністрації. “На західноукраїнських землях, – йшлося у третьому пункті, – УНДО свої змагання здійснюватиме всіма доцільними засобами боротьби, в якій не допускається признання правноти чужого панування на цих землях” [15, с. 5].

11 липня 1925 року УНДО звернулося до української громадськості з нагоди утворення новоствореної партії і

дещо ширше пояснило своє ставлення до Радянської України: “Виходячи з демократичного становища, УНДО не може дати своєї апробати на існуючий на Радянській Україні перехідний диктаторський режим і однокласовий устрій, однак признає сучасну Радянську Україну поважним і далекосяглим станом державності українського народу та вірить, що під напором свідомих українських мас та своєрідна державна організація завершиться здійсненням універсальних змагань української нації” [16, с. 107]. До радянської групи УНДО належали передусім прихильники Є.Петрушевича: Лев Петрушевич, Григорій Микитей (видавали газету “Рада”), Кость Левицький, Олександр Марітчак та ін.

Таким чином, у 1923–1925 рр. в УНТП тривала внутріпартійна дискусія навколо ставлення до Польщі та УСРР. Здобуття соборної української державності значна частина членів партії пов’язувала з розбудовою УСРР та з об’єднанням навколо неї всіх українських земель. Посилення антирадянських настроїв у керівництві УНТП спричинило виступи проти проводу партії, звинувачення в догоджанні Польщі, у відході від програмних засад. Водночас окремі представники націонал–демократів в зазначений період гостро критикували політичний лад і політичну систему Наддніпрянщини, вбачали у суспільно–політичних процесах, які відбувалися в УСРР загрозу українству. Згодом, на IV і V з’їздах УНДО рішуче засуджено грабіжницьку політику СРСР щодо Радянської України, переслідування в національній, релігійній, соціальній, культурній, господарській сферах, спрямованих на повне знищення українства, як політичного і національного чинника.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів у м. Львові (далі – ЦДІАЛ України). – Ф.581. – Оп.1. – Спр. 111.
2. Сучасне політичне положення й наша тактика (Зміст реферату д–ра Володимира Охримовича на Народному З’їзді 21 травня 1923) // Діло. – 1923. – 24 травня. – С. 1.
3. Народний з’їзд. До політичних резолюцій Народного з’їзду // Діло. – 1923. – 26 травня. – С. 1.
4. Охримович В. За автономію (Моя відповідь) // Діло. – 1923. – 1 липня. – С. 1.
5. Соляр І. Консолідаційні процеси національно–державницьких сил Західної України (1923–1928) / І.Соляр. – Львів, 2010. – 168 с.
6. ЦДІАЛ України. – Ф.581. – Оп. 1. – Спр. 35.
7. Там само. – Спр. 95.
8. Центральний державний архів громадських об’єднань України. – Ф.6. – Оп. 1. – Спр. 49.
9. Діло. – 1923. – 19 грудня.
10. ЦДІАЛ України. – Ф.392. – Оп. 1. – Спр. 47.
11. Там само. – Ф.309. – Оп. 1. – Спр. 2606.
12. Пиріг Р.Я. Життя Михайла Грушевського: останнє десятиліття (1924–1934) / Р. Пиріг. – К., 1993. – 120 с.
13. Федорців Ф. Становище до Радянської України / Ф.Федорців // Діло. – 1924. – 2 грудня. – С. 1.
14. Левицький Д. Ще про наше становище до радянської України / Д.Левицький // Діло. – 1925. – 21 лют. – С. 1–2.
15. Biblioteka Narodowa (Warszawa). – Zespól UNDO. – Mf 75611. – S. 5.
16. Тисяча років української суспільно–політичної думки : у 9 т. – Т. VII (20–ті – 40–ві роки XX ст.). – К., 2001. – 385 с.

References

1. Central’nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv u m. L’vovi (dali – CDIAL Ukrai’ny). – F.581. – Op.1. – Spr.111.
2. Suchasne politychne polozhennja j nasha taktyka (Zmist

referatu d-ra Volodymyra Ohrymovycha na Narodnomu Z'i'zdu 21 travnja 1923) // Dilo. – 1923. – 24 travnja. – S.1.

3. Narodnij z'i'zd. Do politychnyh rezolucij Narod'ogo z'i'zdu // Dilo. – 1923. – 26 travnja. – S.1.

4. Ohrymovych V. Za avtonomiju (Moja vidpovid') // Dilo. – 1923. – 1 lypnja. – S.1.

5. Soljar I. Konsolidacijni procesy nacional'no-derzhavnyč'kyh syl Zahidnoi' Ukrai'ny (1923–1928) / I.Soljar. – L'viv, 2010. – 168 s.

6. CDIAL Ukrai'ny. – F.581. – Op.1. – Spr.35.

7. Tam samo. – Spr.95.

8. Central'nyj derzhavnyj arhiv gromads'kyh ob'jednan' Ukrai'ny. – F.6. – Op.1. – Spr.49.

9. Dilo. – 1923. – 19 grudnja.

10. CDIAL Ukrai'ny. – F.392. – Op.1. – Spr.47.

11. Tam samo. – F.309. – Op.1. – Spr.2606.

12. Pyrig R.Ja. Zhyttja Myhajla Grushevs'kogo: ostannje desjatylyttja (1924–1934) / R.Pyrig. – K., 1993. – 120 s.

13. Fedorciv F. Stanovyshhe do Radjans'koi' Ukrai'ny / F.Fedorciv // Dilo. – 1924. – 2 grudnja. – S.1.

14. Levyc'kyj D. Shhe pro nashe stanovyshhe do radjans'koi' Ukrai'ny / D.Levyc'kyj // Dilo. – 1925. – 21 ljut. – S.1–2.

15. Biblioteka Narodowa (Warszawa). – Zespól UNDO. – Mf 75611. – S.5.

16. Tysjacha rokiv ukrai'ns'koi' suspil'no-politychnoi' dumky: U 9 t. – T. VII (20–ti – 40–vi roky XX st.). – K., 2001. – 385 s.

Soljar I., Institute of Ukrainian them I. Kripyakevicha NAS of Ukraine (Ukraine, Lviv), oleg-muravskiy@ukr.net

Foreign-policy orientations of Ukrainian folk-labour party (1923–1925)

The foreign-policy orientations of leading Ukrainian political force of nationally-state camp of Western Ukraine are considered – Ukrainian folk-labour party (UNTP) in the first half 1920–th Special attention is accented on attitude of party toward the political system of the Poland and political events that took place in Union of Soviet Socialistic Republics (USSR). It is marked that party did not acknowledge the Versailles system of agreements of Ukrainian earth between the USSR, Poland, Romania, Czechoslovakia, decisions of the Riga peaceful agreement in 1921 between Poland and Russian socialistic a federal soviet republic (RSFSR) and Ukrainian socialistic a soviet republic (USRR), decision of Advice of ambassadors of the states of the Entente from March, 15 in 1923 Nonrecognition of the real international acts is starting points of foreign-policy platform of UNTP.

Keywords: UNTP, USRR, Poland, convention, political program.

Соляр И., соискатель, Институт украиноведения им. И. Крипякевича НАН Украины (Украина, Львов), oleg-muravskiy@ukr.net

Внешнеполитические ориентации Украинской народно-трудовой партии (1923–1925 гг.)

Рассмотрены внешнеполитические ориентации ведущей украинской политической силы национально-государственного лагеря Западной Украины – Украинской народно-трудовой партии (УНТП) в первой половине 1920-х гг. Особенное внимание акцентировано на отношении партии к политической системе Второй Речи Посполитой и политических событиях, которые происходили в Союзе Советских Социалистических Республик (СССР). Отмечено, что партия не признавала Версальскую систему договоров о расчленении украинских земель между СССР, Польшей, Румынией, Чехословакией, постановления Рижского мирного договора в 1921 г. между Польшей и Русской социалистической федеральной советской республикой (РСФСР) и Украинской социалистической советской республикой (УССР), решение Совета послов государств Антанты от 15 марта в 1923 г. Непризнание международных актов – исходные пункты внешнеполитической платформы УНТП.

Ключевые слова: УНТП, УССР, Польша, съезд, политическая программа.

* * *

УДК 94(470)“1920–ті”

Позднякова І. С.

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії, Кіровоградський державний педагогічний університет ім. Володимира Винниченка (Україна, Кіровоград), pozdnyakova@ukr.net

ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ У СПРАВАХ ЛІТЕРАТУРИ ТА ВИДАВНИЦТВ РСФРР – ОРГАНУ РАДЯНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЦЕНЗУРИ

Досліджено цензурну політику в радянській Росії періоду централізації системи управління та контролю за інформаційними потоками.

Ключові слова: цензурна політика, радянська цензура, ідеологічний контроль, Головліт.

В умовах інформаційної війни, яка в наш час ведеться проти незалежної України, чітко простежуються паралелі між діяльністю сучасних російських ЗМІ та радянської пропагандистської машини. Загальновідомим є той факт, що в радянській державі пропаганда мала величезний вплив на громадян, а цензура використовувалася для маніпулювання суспільною свідомістю. Відтак, розгляд питання про організаційне оформлення легального радянського цензурного органу – Головного управління у справах літератури та видавництва (Головліту) РСФРР видається вельми актуальним.

Фактично дослідження історії радянської цензури російськими дослідниками, з об'єктивних причин, розпочалося лише на початку 90-х рр. ХХ ст. З-поміж досліджень 1990-х р. заслуговують на особливу увагу перша монографія з історії радянської цензури А. Блюма [1]. У центрі уваги дослідника – видавнича політика та апарат Головліту. Якісно новий підхід до вивчення історії радянської цензури продемонстровано в працях Г. Жиркова [2]. Він зробив спробу розмежувати військову цензуру та цензурну діяльність центральних органів влади й управління. Для російської історіографії цензурної тематики кінця 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст., характерний проблемно-тематичний напрямок у дослідженні її функцій та завдань. Про це свідчать роботи науковців М. Зеленова, Л. Молчанова, Т. Горяєвої [3; 7]. Так, у монографії М. Зеленова центральне місце відведено аналізу цензури щодо історичної науки та професійних істориків у 1920-х рр.; Л. Молчанов докладніше зупинився на вивченні преси в роки Громадянської війни, її ролі в антибільшовицькому русі; Т. Горяєва розкрила встановлення політичного контролю за радіомовленням у 1920–1930-х рр.

У 1990-х рр. українські вчені, використовуючи матеріали архівів Російської Федерації та України, розпочали досліджувати відмінності в системі цензури РСФРР та УСРР, а також діяльність репресивно-каральної системи в Україні як головного знаряддя реалізації жорсткої цензурної політики. Результатом пошуків стали праці С. Білокона, В. Ченцова, Ю. Шаповала [4]. У дисертації В. Бабюха досліджено роль та місце органів цензури у системі політичного нагляду радянської України 1920–1930-х рр. [5]. З-поміж сучасних українських досліджень вирізняється монографія О. Федотової з історії політичної цензури друкованих видань в радянській Україні, в якій проаналізовано основні напрями цензурного контролю